

Deze pagina is overgezet naar een nieuw softwaresysteem en kan in de laatste versie tijdelijk worden bekeken en verder worden bewerkt op:

<https://christipedia.miraheze.org/wi...rkgeschiedenis>

De **Nieuwe Kerkgeschiedenis** (1517-heden) begint bij het feit van de reformatie der Kerk in 't begin der zestiende eeuw en gaat voort tot op onze tijd. Ze omvat dus een tijdperk van vijf eeuwen, 1517 tot heden. Zij maakt ons bekend met het ontstaan van de Hervorming, haar groei, haar strijd en haar zegepraal. Zij tekent de splitsing van de reformatorische Kerk in verschillende kerkengroepen, maar ook de contra-reformatie in de Roomse Kerk. Verder omvat zij de verschillende stromingen en richtingen, die in de Protestantsche Kerken opkwamen en de strijd tussen geloof en ongelooft.

Inhoud:

Tijdvakken	2
1517-1648 Reformatie en Contra-reformatie	2
1648-1814: de Kerk in de tijd van het Piëtisme en de Aufklärung	4
1814-heden: afval, opleving, eucumene, evangelische beweging	7
Bronnen	11

De Kerkhervorming, waarmee de Nieuwe Kerkgeschiedenis aanvangt, is van v erreichende gevolgen geweest voor kerk en maatschappij beide. Door de Hervorming kwamen vooral de Germaanse volken, die in de Middeleeuwen nog in een staat van onmondigheid verkeerden, tot meerdere ontwikkeling, zij het ook na veel strijd.

Door de Hervorming werd de Westerse Kerk in tweeën gescheurd. Zij die met de reformatie megingen vormen de Protestantse Kerken, die in verschillende grotere en kleinere groepen uiteengingen. De Roomse Kerk ontging ook de invloed der Hervorming niet geheel, want van lieverlede was zij gedwongen de meest ergerlijke misbruiken in het leven tegen te gaan. Doch de dwalingen en de misbruiken in de leer bleven bij deze Contra-reformatie gehandhaafd.

Tijdvakken

In drie tijdvakken kan de Nieuwe Kerkgeschiedenis worden verdeeld.

- 1e tijdvak: Reformatie en Contra-reformatie, 1517-1648.
- 2e tijdvak: de Kerk in de tijd van het Piëtisme en de Aufklärung, 1648-1814.
- 3e tijdvak: de Kerk in de tegenwoordige tijd: afval, opleving, eucumene, evangelische beweging, 1814-heden

1517-1648 Reformatie en Contra-reformatie

Het eerste tijdvak der Nieuwe Kerkgeschiedenis is samen te vatten in de twee begrippen : reformatie en contra-reformatie en omvat een tijdruimte van 131 jaren (1517-1648). Uiterst belangrijk is dit tijdvak, van Luthers optreden tot de Westfaalse vrede (de vrede van Münster, 1648). We zien de machtige strijd tusschen Reformatie en ContraReformatie.

Het schetst het begin, de voortgang en de zegepraal der Hervorming, maar ook de vreselijke vervolging, waaraan haar aanhangers blootstonden, en de Godsdienstoorlogen, die met felle verbittering van weerszijden gevoerd werden; van Hervormde zijde ter verkrijging van Godsdienstige en maatschappelijke vrijheden; van Roomse zijde om het verkrijgen van die vrijheden met geweld te beletten. In het Westen leed de Contra- Reformatie schipbreuk door het optreden van Nederland en Engeland, in het Westen en Oosten door het optreden van Gustaaf Adolf. Bij de vrede van Munster (1648) was het pleit van dwang en vrijheid beslecht ten gunste van de Protestanten: God gaf genade en eer.

Dit eerste tijdvak geeft ons tevens een beeldengalerij te aanschouwen van grote mannen, helden vol van geloof, zoals Luther, Zwingli, Calvijn en hun uitnemende helpers in verschillende landen, die in Gods kracht tegen dwaling, bijgeloof en gewetensdwang de strijd aanbonden. Voorts doet dit tijdvak ons zien, wat de contra-reformatie van Roomse zijde geweest is.

1511. 31 Oct. Luther bevestigt zijn stellingen aan de deur van de slotkapel.

1518. Luther voor Cajetanus in Augsburg. Melanchton hoogleraar in Wittenberg.

1519. Dispuut te Leipzig. Zwingli in Zürich.

1520. Banbul tegen Luther door paus Leo X: de kerkhervormer uit de rooms-katholieke kerk gezet.

1521. Luther te Worms.

1521-1522. Het verblijf van Luther op de Wartburg.

1522. De Zwickauer profeten in Wittenberg.
1523. Luthers strijd met Hendrik VIII. De eerste martelaren: H. Voets en J. Esch.
1524. Erasmus tegen Luther. Bond te Regensburg.
1525. Anabaptisme in Zwitserland. Avondmaalsstrijd. Luthers huwelijk.
1526. Bond te Torgau. Rijksdag te Spiers. Dispuut te Baden.
1527. Rijksdag te Odensee en te Westeräs.
1528. De zaak Pack. Dispuut te Bern.
1529. Rijksdag te Spiers. Colloquium te Marburg. Eerste vrede van Kappel.
1530. Rijksdag te Augsburg: [Augsburgse belijdenis](#) ofwel Confessio augustana voorgelezen aan keizer Karel V.
1531. Schmalkaldische bond. Dood van Zwingli. Tweede vrede van Kappel.
1532. Godsdienstvrede van Neurenberg. Farel in Genève. Hendrik VIII maakt zich los van de pauselijke opperhoofdigheid.
- 1534-35. Anabaptisme in Münster.
1535. Calvijn geeft zijn "Institutie" in het licht.
1536. Calvijn in Genève.
1537. Schmalkaldische artikelen.
1538. Calvijn uit Genève verdreven.
1539. Rijksdag te Odensee.
1540. Stichting van de orde der Jezuïeten.
1541. Regensburger Interim. Calvijn keert naar Genève terug.
1542. Instelling van de Inquisitie.
- 1545-47. Negentiende oecumenische concilie te Trente.
1546. Luther gestorven.
- 1546-1547. Schmalkaldische oorlog.
1548. Augsburgse Interim. Adiaphoristische strijd.
1549. Consensus tigurinus.
- 1551-1552. Heropening van het concilie van Trente.
1551. Majoristische strijd.
1552. Verdrag van Passau. Krypto-Calvinistische strijd.
1553. Servet verbrand.
1555. Godsdienstvrede van Augsburg. Synergistische strijd.
1556. Loyola gestorven.
1559. Confessio gallicana.
1560. Confessio scotica. De Pfalz wordt gereformeerd.

1562-63. Derde zitting van het concilie van Trente.

1562. Confessio belgica. De 39 artikelen van de Anglicaanse kerk. De Heidelbergse Catechismus. Optreden van Lällius Socinus.

1564. Calvijn gestorven.

1566. Confessio helvetica posterior.

1570. Synode te Sendomir.

1572. John Knox gestorven. Bloedbruiloft te Parijs.

1573. Pax dissidentium in Polen.

1575. Confessio bohémica.

1576. Torgause boek.

1577. Formula concordiae.

1580. Concordiën-boek.

1589. Patriarchaat te Moskou.

1598. Edict van Nantes.

1609. De majesteitsbrief.

1610. Remonstranten en Contra-Remonstranten.

1613. Overgang van Brandenburg tot de gereformeerde kerk.

1614. Confessio marchica.

1618-19. Synode van Dordrecht.

1618-1648. Dertigjarige oorlog.

1629. Het restitutie-edict.

1631. Godsdienstgesprek te Leipzig.

1632. Gustaaf Adolf sneuvelt te Lutzen.

1638. Covenant der Schotten.

1641. Ierse Bartholomeus-nacht.

1642. Veroordeeling van het Jansenisme.

1643. Opening van de Westminsterse Synode.

1648. Westfaalse vrede. Einde van de Synode te Westminster.

1648-1814: de Kerk in de tijd van het Piëtisme en de Aufklärung

Het tweede tijdvak van de Nieuwe Kerkgeschiedenis tekent ons de Kerk in de tijd van het Piëtisme en de Aufklärung. Het begint bij het jaar der vrijheid (1648) en eindigt met het begin der restauratie in 1814. 't Omvat dus een tijd van ruim anderhalve eeuw (166 jaren). Voor het grootste deel, de laatste uitgezonderd, geeft dit tijdvak minder grootse gebeurtenissen te zien dan het vorige. De kerk ondergaat diep de invloed

van het Piëtisme en Methodisme. Daarna bemerken wij in de Aufklärung (Verlichting), die voorafgegaan werd door het Deïsme, dat het woord van de mens zich stelt boven Gods Woord, de rede boven het geloof.

Na de geweldige inspanning van de eeuw die voorafging, zien we in dit tijdvak een geest van verslapping en inzinking. De tijd was rijk aan twisten over de kerkleer, vooral in Duitsland, maar ook elders. Een dorre rechtzinnigheid verving maar al te dikwijls de leer en het leven volgens de Schrift. Toch ontbreekt het ook in dit tijdvak niet aan innig vrome mannen en vrouwen, die getuigden van het levend geloof, dat ze deelachtig waren en wier werk van het geloof in gedachtenis zal blijven.

Een merkwaardig verschijnsel op geestelijk gebied in dit tijdvak was het **Piëtisme**, waaraan de naam van Spener onverbrekkelijk verbonden is. Spener, een predikant van de Lutherse Kerk in Duitsland, was een waarlijk vroom man met een heldere blik, die aandrang op meer kennis van de Schrift, op betonen van werken van het geloof en van de liefde, op betere opleiding van de predikers en op eenvoudiger, warmer prediking. Hij hield samenkomsten voor Bijbelbespreking en gebed (*collegia pietatis*) en deze samenkomsten bezorgden hem en zijn volgelingen de naam van Piëtisten.

Door Piëtisme wordt de beweging verstaan, die aandrang op vroomheid van het hart en vruchten van het geloofs, maar die dikwijls verviel in een zich uiterlijk afkeren van de wereld; een eenvormigheid in de bekering voorstond in enkele kringen en ook wel tot separatisme leidde.

Na Spener was Francke te Halle de voornaamste vertegenwoordiger van het echte Piëtisme. Zijn stichtingen van het geloof dwingen nog de bewondering van ieder af. Voor de verfrissing en de verdieping van het geestelijk en ook van het kerkelijk leven heeft het Piëtisme veel gedaan.

Tot op zekere hoogte zijn de **Herrnhutters**, waaraan de naam van de vrome Graaf van Zinzendorf verbonden is, een tak van deze beweging.

Verwant aan het Piëtisme is het **Methodisme** (methode = regel). Deze stroming ontstond in Engeland en daardoor, maar ook door de omstandigheden vertoont het een eigen karakter. Het Methodisme is veel minder omljnd dan het Piëtisme. Hoofddoel dezer beweging was: het verlorene te zoeken, liefst volgens een vaste methode. Stichter van deze beweging was Wesley, die met de Calvinistische Whitefield (hijzelf was Arminiaan) broederlijk samenwerkte. Beiden zijn voor duizenden tot zegen geweest en de volgelingen van Wesley telde men in de jaren 20 van de 20e eeuw thans bij miljoenen, vooral in Amerika.

De **lutherse zendingswerkzaamheid** werd in dit tijdvak krachtiger en uitgebreider. De verlevendiging van het praktische christendom, welke van het piëtismus uitging, droeg ook voor haar rijke vrucht. Vooral munt Denemarken door zendingsijver uit, maar zijn beste zendelingen leverde de pietistenschool van Halle. Ook Engeland begon zijne roeping in deze in te zien, en de Herrnhutterse broedergemeente handhaaft reeds dadelijk de hare vanaf het begin.

In het algemeen was in de gereformeerde kerk met haar meer subjectieve richting een vruchtbaarder grond voor **geestdrijvers**, dwepers die naast en boven het uitwendige woord van God in de bijbel, voorgewende innerlijke openbaringen van de geest stelden, en door middel van deze de kerk wilden vernieuwen en tot

haar volmaking voeren. Doch juist in dit tijdperk deden zich ook in de lutherse kerk enige soortgelijke verschijnselen voor. Slechts aan weinige der thans optredende geestdrijvers, met name aan de engelse schoenmaker Fox en de zweedse natuuronderzoeker Swedenborg, gelukte het, secten van enige duurzaamheid in het leven te roepen.

In de 18e eeuw werden allerlei nieuwe denkbeelden en beschouwingen verkondigd, die met Gods openbaring in strijd waren en een zeer verderfelijke invloed hebben uitgeoefend, ook op de Kerk. Vooral in Engeland, in Duitsland en in Frankrijk verkondigden ongelovige schrijvers en denkers in vaak wegslependen stijl hun nieuwe denkbeelden, die maar al te veel ingang vonden. Dit was de tijd van de Aufklärung, die van de **Verlichting**. Mannen als Locke, Basedow, Lessing, Voltaire, Rousseau en de Encyclopedisten hebben in dit opzicht een treurige vermaardheid gekregen en ieder in zijn kring meegewerkt aan de komst van de Franse revolutie in 1789, die van geen God of Meester wilde weten en als een alles vernielende orkaan over Frankrijk losbarstte, maar haar gevolgen ook in andere landen deed gevoelen.

Toen kwam Napoleon, die wel uiterlijk de orde herstelde en de Godsdienst schijnbaar weer in ere bracht; die zelfs een concordaat met de Paus sloot, maar de Roomse zowel als de Protestantse Kerken leidden onder de loden scepter van Napoleon een kwijnend bestaan. Van een opgewekt geestelijk leven was bij de druk der tijden en de nawerking van de geest der revolutie geen sprake.

Toch kwam de **zendingsarbeid** in 't laatst der 18e eeuw tot een nieuwe ontplooiing van kracht.

1649. Karel I onthoofd. Fox treedt op als stichter van de secte der Kwakers.

1650. Cartesius gestorven.

1655. Vervolging in Piëmont.

1656. Georg Calixt. Pascal "Lettres provinciales".

1658. Begin van de Coccejaanse strijd.

1660. Restauratie van de Espiscopaaalse kerk in Engeland.

1670. De Labadisten in Herford.

1673. De "Test-act".

1575. Speners "Pia desideria".

1676. Voetius gestorven.

1685. Opheffing van het Edict van Nantes. Verdrijving van de Waldenzen uit Piëmont.

1686. Spener te Dresden. Collegia philobiblica.

1689. Acte van tolerantie in Engeland.

1690. De Piëtisten uit Leipzig verdreven.

1691. Spener in Berlijn.

1694. Stichting van de universiteit te Halle.

1705. Spener gestorven.

1709. Het klooster Port Royal opgeheven.

1722. Stichting van Herrnhut.

1727. A. H. Francke gestorven.

1731. Emigratie der Salzburgers.

1751. Semler hoogleraar in Halle.

1760. Zinzendorf gestorven.

1765. Algemene Duitse bibliotheek voor het eerst uitgegeven.

1772. Swedenborg gestorven.

1774. Wolfenbütter Fragmenten.

1775-99. Pius VI paus.

1778. Voltaire en Rousseau gestorven.

1782. Pius VI in Weenen.

1786. Punctatio van Ems.

1787. Edict van Versailles.

1788. Godsdienstedict van Wöllner.

1789. Franse Revolutie.

1791. Wesley gestorven.

1793. Lodewijk XVI en zijn gemalin gedood. Afschaffing van de Christelijke tijdrekening "Temple de la raison".

1794. Le peuple français reconnaît t'Être suprême et l'immortalité de l'ame (het Franse volk erkent het Opperwezen en de onsterfelijkheid van de ziel).

1795. Stichting van het Londense zendinggenootschap.

1809. Napoleon I in de ban gedaan. De paus gevangen genomen.

1810. Stichting van het Amerikaanse Zendinggenootschap te Boston.

1814-heden: afval, opleving, eucumene, evangelische beweging

Het derde tijdvak van de Nieuwe Kerkgeschiedenis schetst de geschiedenis van de toestand der Kerk in de moderne tijd. Het begint bij de restauratie in 1814 en gaat voort tot op onze dagen. Dit tijdvak behelst dus de geschiedenis en de toestand van de Kerk in de 19e en in 't begin der 21 eeuw. In 't geheel dus tweehonderd jaren. De toestand is gedurende die tijd te tekenen met de woorden: afval en opleving, eucumene, evangelische beweging, charismatische beweging.

In deze laatste periode van de nieuwe kerkgeschiedenis bemerken wij eerst de droeve gevolgen der Revolutie. Een korte opleving (Reveil) bracht weer geloofskracht naar voren. De snelle ontwikkeling van de natuurwetenschappen, bovenal de leer der [evolutie](#), werd oorzaak van een criticisme, dat de grondslagen van het geloof aantastte. Daarenboven zien we overal een individualisme zich baan breken, dat leidt tot onrustbarende toeneming van het aantal secten.

't Begon met de restauratie of herstelling en de godsdienst kwam in hoge eer bij vorsten en onderdanen. Er was inderdaad heel wat te herstellen, maar wat bleef was de geest der revolutie. O zeker, de bedreven gruwelen van die onwenteling keurde men streng af, maar men beschouwde die als verkeerde uitwassen; de boom zelf was wel goed. Vandaar de opkomst van het zelfvoldane liberalisme, dat geheel leeft uit de beginselen der revolutie. Reeds in die tijd dweept men met een Christendom boven geloofsverdeeldheid.

De vorsten wilden als vaders hun landen besturen, en dit was wèl goed bedoeld, doch hun zorgen strekten zich ook uit over kerkelijke aangelegenheden, die geheel buiten de machtsfeer van de vorsten lagen en door de Kerken zelf behartigd moesten worden.

Onder de invloed van de koning kwam in Pruisen de vereniging tot stand tussen de Lutherse en de Gereformeerde Kerken onder de naam van Evangelische Kerk, wat natuurlijk niet kon geschieden zonder wederzijdse verflauwing van de grenzen.

In Nederland zette Willem I de Nederduitse Gereformeerde Kerken om in de Nederlandse Hervormde Kerk, en al verklaarde de Koning, dat de belijdenis geen gevaar liep, de deur werd opgezet voor leervrijheid. Met de synodale organisatie konden velen zich niet verenigen. De voornaamste gebeurtenissen op kerkelijk gebied waren in Nederland de Réveil, de Afscheiding, de Doleantie en de vereniging van de beide kerkengroepen, uit Afscheiding en Doleantie ontstaan. Zij die met deze vereniging niet meegingen, bleven de naam dragen *Christelijke Gereformeerde Kerk*. In de Nederlandse Hervormde Kerk ging de strijd van de partijen voort.

In de loop van de 19e eeuw trad het Modernisme in de Kerk op, dat eerst heel wat opgang maakte, doch na een kortstondige bloei een kwijnend bestaan leidde. De verwoestingen, die door deze richting in de Kerk zijn aangericht, bleven echter.

Het ongeloof en de wereldzin nemen steeds toe, maar deze tijd is ook rijk aan heerlijke werken van het geloof. Vele zijn de geestelijke stroomingen, die zich in dit tijdvak openbaren, en talrijk zijn de afwijkende richtingen in deze tijd.

Op 8 december 1854 kondigt paus Pius IX het dogma van de **onbevleete ontvangenis** af.

Met alle recht kan de negentiende eeuw de Zendingseeuw genoemd worden. Niet alleen dat verschillende Verenigingen en Genootschappen hun zendelingen naar Oost en West en Noord en Zuid zenden, maar ook de kerken begonnen in die eeuw, beter dan voorheen, hun dure roeping ten opzichte van de Evangelieprediking aan heidenen en moslims te verstaan. Ook de inwendige zending wordt niet alleen door vereenigingen, maar ook door de kerken behartigd. Bij veel droevigs dus ook veel verblijdends.

De gevolgen van de vreselijke eerste wereldoorlog (1914-1918) en de tweede wereldoorlog (1939-1945) deden zich niet alleen op maatschappelijk, maar ook op kerkelijk gebied geducht gevoelen.

In de 20e eeuw neemt breidt het christendom zich verder over de aarde uit. In het Westen neemt de invloed van de kerk en het bezoek aan de kerk verder af (*secularisatie, kerkverlating*). In de christenheid bemerken we een streven naar praktische eenheid (*eucumenisme*).

De *evangelische beweging*, ontstaan in de 2e helft van de 18e eeuw en in de 19e eeuw aangewakkeerd door opwekkingen, is een beweging in het protestantisme die in de 20e eeuw een grote invloed kreeg. De beweging benadrukt persoonlijk geloof, evangelisatie, het gezag en de onfeilbaarheid van de Schrift en het werk van het geloof. In het begin van de 20e eeuw werd de evangelische beweging beheerst door het fundamentalisme, dat de vrijzinnige theologie verwierp, opkwam voor fundamentele geloofswaarden en nadruk legde op afzondering van de wereld. Een deel van de evangelischen wendde zich later van het fundamentalisme af, was minder militant (verdraagzamer) en hield zich meer bezig met het bereiken van de wereld: neo-evangelicalen. De '[emerging church](#)'-beweging is een reactie op de hoofdstroom van de evangelische beweging ('post-evangelicaal') en zoekt op nieuwe manieren het christelijk geloof 'relevant' te maken voor de [wereld](#).

In het begin van de 20e eeuw ontstaat in het Westen de *pinksterbeweging*, die naar opwekking en verlevendiging door de Heilige Geest streeft. Uit deze beweging komt de *charismatische beweging* voort, die nadruk legt op de geestesgaven (charismata, in het bijzonder nadruk op tongentaal, profetie en genezing).

In het Westen ondergaat de kerk de invloed van de wereld: de [evolutietheorie](#), het feminisme, het socialisme, het marktkapitalisme, de seksuele revolutie en het relativisme. Het gezag van de Schrift is tanend. De waarheid van de Schrift maakt al meer plaats voor 'mijn' en 'jouw' waarheid. Het scheppingsbericht uit Genesis wordt steeds minder letterlijk genomen. Het debat schepping versus evolutie wordt bij tijden heftig gevoerd. Vrouwen nemen in de Westerse kerk een rol in die eerder alleen aan mannen toekwam, zoals het ambt van predikant. Seksuele samenleving buiten het huwelijk en [homoseksueel gedrag](#) worden al meer geaccepteerd. De kerk wordt al meer als een bedrijf gezien, met een missie, visie, strategie, beleidsplan en management. De maatschappelijke rol van de kerk neemt af, zij komt al meer aan de zijlijn te staan.

1962-1965: Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, ook bekend als Vaticanum II, had als doel het moderniseren van de Katholieke Kerk.

Terwijl de kerk in het Westen geestelijk en maatschappelijker zwakker wordt en in het Midden-Oosten onder druk van de fundamentalistische islam uitwijkt, laat de kerk in andere delen van de wereld ([Afrika](#), Azië) groei zien.

Het [christendom](#) is met ruim twee miljard aanhangers de grootste godsdienst in de wereld. Het kleinste zaadje is de grootste boom geworden.

Mt 13:31 Een andere gelijkenis hield Hij hun voor en zei: Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan een mosterdzaad, dat een mens nam en in zijn akker zaaide;

Mt 13:32 het is wel kleiner dan alle zaden, maar als het is opgegroeid, is het groter dan de groenten en wordt een boom, zodat de vogels van de hemel in zijn takken komen nestelen.

(TELOS)

1814. Wener congres. De paus in zijn recht hersteld. De orde der Jezuiten weer opgericht.
1815. Heilige Alliantie.
1816. De Zendingschool te Bazel gesticht.
1817. Frederik Wilhelm III roept op tot de Unie. Stellingen van Claus Harms.
1822. Invoering van de Unie-agenda in Pruisen.
- 1823-29. Leo XII, paus.
1823. Molenaars adres aan zijn geloofsgenoten.
1825. Het "Boek of Mormon".
- 1829-1830. Pius VIII, paus.
1830. Griekenland een onafhankelijke staat geworden.
- 1831-46. Gregorius XVI, paus.
1833. De kerk in Griekenland wordt onafhankelijk.
1834. De Afscheiding door Hendrik de Cock. Schleiermacher gestorven.
1837. Emigratie uit het Zillenthal.
1839. De gemeente van Utrecht wordt erkend onder den naam van Christelijke afgescheidene. Ontstaan van de gemeenten onder het kruis.
1841. Stichting van de vrije Lutherse kerk in Pruisen. Adres van Moorrees.
1843. Stichting van de vrije Schotse kerk.
- 1846-78. Pius IX, paus.
1846. De Evangelische Alliantie gesticht.
1849. Rome een republiek.
1850. De paus keert naar Rome terug.
1852. Het nieuwe Reglement van de Ned. Herv. kerk goedgekeurd.
1853. De Aprilbeweging in Nederland. Oprichting van de Nederlandse Gustaaf-Adolf-vereniging.
1854. De onbevleete ontvangenis van Maria geproclameerd. Stichting van de Theologische school te Kampen.
1866. Vrij beheer in de Ned. Herv. kerk.
1869. Hereniging van de Christelijke Afscheiden kerk en de gemeenten onder het kruis op de Synode te Middelburg. Opening van het Vaticaanse Concilie.
1870. Het dogma der onfeilbaarheid geproclameerd. Ondergang van de kerkelijke staat.
1871. Het eerste congres der Oud-Katholieken.
1872. De Duitse wetten tegen de Jezuiten. Evangeliesatiereizen van Moody en Sankey.
1873. Stichting van de Oud-Katholieke kerk in Duitsland.
1875. Pearsall Smith en de beweging te Brighton.
1876. Nieuwe wet op het Hoger onderwijs in Nederland.
- 1878-1903. Leo XIII, paus.
1878. Optreden van het Heilsleger.
1879. Stichting van de secte der Christian-Science.
1880. Stichting der Vrije Universiteit.

1883. Luther-jubileum in Duitsland.

1886. De Doleantie.

1892. Vereeiging der Christelijke Gereformeerde kerk met de Nederduitse Gereformeerde kerken.

1895. Armenische gruwelen.

1896. Utah wordt als een Staat erkend in N.-Amerika.

1897. Canisius-Encycliek.

1898. Los-van-Rome beweging in Oostenrijk.

1901. Strijd in Frankrijk tegen de Congregaties.

1902. Babel - Bijbelstrijd in Duitsland.

1903-14. Pius X, paus.

1905. Scheiding van kerk en Staat in Frankrijk.

1910. Borromeus-Encycliek.

1914-21. Benedictus XV, paus.

1914-18. Eerste Wereldoorlog.

1917. Revolutie in Rusland.

1918. Czaar Nicolaas II vermoord. De Sovjet-regering aan het bewind.

1919. Einde van de Eerste Wereldoorlog.

1921. Herman Bavinck en Abraham Kuyper overleden.

1922-39. Pius XI, paus.

1922. De Oud-Katholieken in Nederland schaffen het verplichte priestercelibaat af.

1939-45. Tweede Wereldoorlog.

1962-1965: Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, ook bekend als Vaticanum II.

Bronnen

Joh. Heinr. Kurz, J.E. van Toorenenbergen, *Beknopt leerboek der Kerkgeschiedenis*. Utrecht: 1884. Hieruit is enige tekst verwerkt.

Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche Volk (Kampen: Kok, 1925-1931) s.v. Kerkgeschiedenis. Hieruit is enige tekst verwerkt.

J.H. Landwehr, *Handboek der kerkgeschiedenis. Derde gedeelte: Nieuwe kerkgeschiedenis*. Kampen: J.H. Kok, 1924. Hieruit is enige tekst verwerkt.

J.H. Landwehr, *Handboek der kerkgeschiedenis. Vierde gedeelte: Nieuwe kerkgeschiedenis. De negentiende eeuw tot heden*. Kampen: J.H. Kok, 1924. Hieruit is enige tekst verwerkt.

H.A. van der Mast, *Beelden en schetsen uit de kerkgeschiedenis*. Amsterdam: H.A. van Bottenburg, 1924.